

vragen. Ik zal ze niet alle noemen, en kan ook diegene, welke ik vermelden ga, slechts met een enkel woord bespreken. In de eerste plaats rijst dan de vraag of het nominalistische voorschrift van art. 1793 B.W. betrekking ook heeft op betalingen in vreemd geld, welke hier moeten worden voldaan. Die vraag doet zich voor, indien de vreemde valuta, waarin hier te lande moet worden betaald, vóór den dag der betaling devalueert. In het meer gemelde Mark = Mark arrest heeft de H.R. ook die vraag bevestigend beantwoord. Ook buitenlandsch geld is „geld” zegt de H.R. Dat is m.i. in zooverre juist, als men in, economischen zin, onder „geld” verstaat een door en in het verkeer geschapen ruilmiddel en waardemeter. Doch wettig betaalmiddel is buitenlandsch geld hier te lande niet.¹⁵⁾ Slechts als contractueel bedongen ruilmiddel, niet als wettig betaalmiddel, komt het vreemde geld hier te lande in aanmerking. De Nederlandsche rechter, die zooals werd uiteengezet, gedwongen is de Nederlandsche raison d'état te eerbiedigen en de op dien grond uitgevaardigde voorschriften te eerbiedigen is echter niet verplicht tot een zelfde eerbied voor maatregelen door een vreemde regering gedeceeteerd. De buitenlandsche raison d'état kan hier te lande niet tot beslissingen in strijd met de fundamentele beginselen van ons recht verplichten.¹⁶⁾ En na de bekende arresten van den H.R. betreffende de goudclausules van de Koninklijke en de Bataafsche is het zelfs de vraag of ons hoogste rechtscollege de uitspraak van 1931 thans nog wel in allen deele zou onderschrijven. Omgekeerd kan men echter ook niet a priori zeggen, hoe een vreemde rechter over de gevolgen der Nederlandsche devaluatie zal oordeelen. En wat de buitenlandsche maatregelen tot vernietiging of beperking van goudclausules betreft kan in ieder geval uit de beide laatstgenoemde arresten afleiden, dat de Hooge Raad den Nederlandschen rechter niet verplicht acht, zich kritiekloos aan iedere vreemde bepaling te onderwerpen, doch een zeker contrólerecht voor den rechter opeischt.

Ten slotte nog een woord over het geval, dat een devaluatie intreedt, nadat een schuld reeds opvorderbaar is geworden. In het binnenlandsch verkeer blijft het hierboven betoogde geldig, doch bij de betaling in vreemde munt maakt het verschil. De Nederlandsche crediteur kan, ook als het contract betaling in vreemde munt voorschrijft, krachtens art. 19 der muntwet altijd betaling in Nederlandsch wettig betaalmiddel eischen. Doch volgens welken koers? Volgens die van den dag waarop betaald had moeten worden of volgens die van den dag, waarop werkelijk betaald wordt?¹⁷⁾ Dat kan een aanmerkelijk verschil maken, gelijk in het bijzonder de houders van vorderingen in Duitse valuta in 1920 en volgende jaren hebben ervaren. Het reeds genoemde art. 19 der muntwet wijst op een omrekening volgens de koers van den dag der feitelijke betaling. Het is in de wet opgenomen om te bewerken, dat *indien* er betaald wordt Nederlandsch geld op tafel komt. Maar het zegt *niet*, dat de debiteur nu verder geen schadevergoeding behoeft te geven, indien door zijn dralen schade is ontstaan. En dat zal bij daling van de waarde van het vreemde geld hier het geval zijn. De debiteur maakte door zijn uitstel het den crediteur onmogelijk, om op den *vervaldag*, krachtens de hem door art. 19 der muntwet toekomstige bevoegdheid, omrekening in Nederlandsche munt te vragen. Het verlies, geleden doordat dit recht van keuze eerst later kan worden uitgeoefend, dient hij

te vergoeden.¹⁸⁾ Doch ik kan op deze dingen niet verder ingaan. Ik duidde ze ook alleen aan om duidelijk te maken, dat in het internationale verkeer andere vragen rijzen en andere beslissingen mogelijk zijn, dan het geval is in het binnenlandsche verkeer, waarover ik schreef.

S. VAN BRAKEL.

GEVOLGEN DER MUNTDEPRECIATIE TEN AANZIEN VAN DUURZAME PRODUCTIEMIDDELEN

's Menschen stoffelijke rijkdom bestaat uit goederen. Met goederen bevredigt hij zijn behoefte aan consumptie, met goederen is hij in staat nieuwe goederen ter consumptie voort te brengen.

Geld heeft op zichzelf geen waarde, daar het niet tot behoeften-bevrediging dienen kan. Geld ontleent zijn waarde slechts aan het feit, dat men er goederen voor koopen kan en aldus in zijn stoffelijke behoeften kan voorzien.

Iemand's rijkdom word derhalve niet bepaald door de hoeveelheid geld, die hij bezit, maar door de goederen, die hij voor dit geld krijgen kan. Met geld zijn in dit opzicht op één lijn te stellen banksaldi, deposito's, vorderingen, obligaties, kortom: al datgene, wat niet anders is, dan een aanwijzing op een hoeveelheid geldstukken.

Wanneer de waarde van het geld ten opzichte van de goederen verandert, zal degene, die niets dan goederen bezit, door die verandering niet rijker of niet armer worden. Wie niets dan geld bezit, zal rijker worden, als de waarde van het geld vergeleken met die van de goederen stijgt, armer, als het geld in waarde daalt. Immers, de gelijk gebleven hoeveelheid geld stelt hem in staat meer resp. minder goederen te verwerven, om in zijn behoeften te voorzien.

Het doel, dat een ondernemer zich met een bedrijf stelt, is: te voorzien in zijn stoffelijke behoeften, het leveren van verkeerbaar inkomen.

Wil een bedrijf aan het gestelde doel beantwoorden, dan moet het in staat zijn, om te *blijven* voorzien in de stoffelijke behoeften van den ondernemer. Daartoe is o.m. noodzakelijk, dat het bedrijfsapparaat intact blijft. Voordat de ondernemer dus over een overschot kan beschikken voor vertering, moeten eerst door hem alle maatregelen zijn genomen, om het bedrijfsapparaat intact te houden. Voor zoover het bedrijfsapparaat uit goederen bestaat kan een fluctuatie van de geldsom, waarvoor deze goederen te koop zijn, den ondernemer koud laten, zoolang de goederen tot het bedrijf blijven behooren. Bij uitstooting der goederen uit het bedrijf echter zal hij, wijl hij immers niet op liquide aanstuurt, maar den voortgang van zijn bedrijf beoogt, erop bedacht moeten zijn, dat een economische verplichting bestaat, die goederen te vervangen, welke verplichting, op geld gewaardeerd, in een geheel ander bedrag haar uitdrukking kan vinden, dan in het verleden het geval was. Ja zelfs staat de uitdrukking in geld tussehen het oogenblik van ontstaan en het oogenblik van voldoening dier verplichting nog aan verandering bloot.

Bij prijsstijging van handelsgoederen leidt deze redeneering ertoe, bij den verkoop ervan niet met de origineele uitgaafprijs rekening te houden voor de bepaling van hetgeen van de opbrengst ter vertering beschikbaar komt, doch met de zgn. vervangingswaarde.

¹⁵⁾ Zie hierover meer in mijn Leerboek v. h. Ned. Verbintenissenrecht § 118 e.v.

¹⁶⁾ Zie de noot van Meyers onder het Mark = Markarrest in de Ned. Jur. 1931 bl. 274.

¹⁷⁾ Zie hierover Mr. L. van Praag in W.P.N.R. 2763—66 en 2842; ook Meyers in W.P.N.R. 2831—33.

¹⁸⁾ Zie mijn Leerboek § 118, waar nog besproken wordt de vraag of art. 1286 B.W. soms aan het vorderen van deze schadevergoeding in den weg staat.

Doeh ook voor de duurzame productiemiddelen is prijsstijging (en prijsdaling) van beteekenis. Het verschil in de wijze van vervanging tussehen deze en de handelsgoederen maakt, dat de prijsfluctuatie niet slechts van beteekenis wordt bij de uitstooting van het duurzame productiemiddel uit het bedrijf, doeh reeds op het moment der prijsfluctuatie zelve¹⁾. Van deze prijsfluctuatie zal, met het oog op het onderwerp, dat hier behandeld wordt, slechts de *prijsstijging* in beschouwing worden genomen.

De tijd, waarin wij een scherpe tegenstelling maakten tussehen de handelsgoederen en de duurzame productiemiddelen, waarbij we dan de eerste tot een geheel, het vlottend kapitaal, en de andere tot een tweede geheel, het vast kapitaal, samen vatten, is voorbij. Eigenlijk maken we deze onderscheiding nog wel, maar we hechten er niet meer die beteekenis aan van vroeger, toen we die twee categorieën beschouwden als zaken van een geheel verschillende orde. Zeker, er is verschil, Maar dat verschil is alleen gelegen in het tempo der vervanging.

In wezen echter is er geen verschil tussehen een hoeveelheid grondstoffen en een machine. De grondstoffen gaan op in het product, de werkeenheden, opgehoopt in een machine evenzeer. Beschouwt men het product, dan zijn de daarin samengevatte elementen: grondstofeenheden, werkeenheden van de productiemiddelen, looneenheden, functioneel volkomen gelijk: zij zijn alle de samenstellende deelen, waaruit het product is opgebouwd. Slechts de wijze, waarop de voorraadvoorziening van die elementen in het bedrijf is geregeld, is verschillend. De grondstoffen vult men geleidelijk aan, houdt men op een zoodanig peil, dat eenzijdig de productie ongestoord voortgang kan vinden, anderzijds niet onnoodig veel geld in de voorraden gaat steken. De werkeenheden der machine schaft men zich bij groote hoeveelheden tegelijk aan, voor jaren incens. De voorraadaanvulling geschiedt hier niet geleidelijk, maar met schokken. Vandaar dat men hier, in tegenstelling met bij de handelsgoederen en grondstoffen veel langer met een economische vervangingsverplichting blijft zitten. De waardefluctuatie dezer vervangingsverplichting zal dus van verstrekkender beteekenis blijken, dan bij de handelsgoederen en grondstoffen.

Koopt men zich een productiemiddel, dan koopt men zich feitelijk een voorraad werkeenheden. Telkens wanneer er van deze werkeenheden een deel verdwijnt, of liever: in het product opgaat, ontstaat een economische vervangingsverplichting. Dit verdwijnen (of in het product opgaan) en het tot uitdrukking brengen der vervangingsnoodzakelijkheid vormt het wezen der afschrijving.

Zoolang nu de vervangingswaarde van een duurzaam productiemiddel niet afwijkt van den uitgaafprijs, brengt men alle verbruikte werkeenheden tegen dezen onveranderden prijs ten laste van de verlies- en winstrekening, waartegenover de afschrijvingsrekening wordt gecrediteerd, die dus tot het juiste bedrag weergeeft de economische vervangingsverplichting der verbruikte eenheden, terwijl de rekening van het activum te zamen met de afschrijvingsrekening voorstelt de waarde der nog in het activum aanwezige werkeenheden.

Zoodra echter prijsfluctuatie optreedt, kan die oude werking van den uitgaafprijs en het weer te voorschijn brengen van een vervangingsnoodzakelijkheid, gebouwd op dien uitgaafprijs, niet meer voldoen aan degenen, die den eisch stellen, dat het goederenvermogen van het bedrijf intact moet blijven, of althans de verplichting tot dat intact houden zuiver tot uitdrukking wordt gebracht.

Wanneer op een gegeven moment, bv. door munt-depreciatie,

gedurende den gebruiksduur van een productiemiddel, de vervangingswaarde van dat productiemiddel stijgt, dan staat men voor het feit, dat men:

- 1c. alle reeds verbruikte en afgeschreven werkeenheden te laag heeft aangeslagen; immers, wil men zijn productieapparaat op peil houden, dan zal men genoodzaakt zijn, ze tegen een hooger bedrag te vervangen;
- 2c. alle nog in het productiemiddel opgehoopte werkeenheden voortaan hooger in rekening moet brengen, m.a.w. er een hogere afschrijving voor toe te passen, omdat men voor het feit komt te staan, dat men ze straks duurder vervangen moet.

Dit alles vindt zijn grond in den eisch, dien ik van den aanvang af stelde: men moet zorgen, dat men zijn productieapparaat op peil houdt, voor en aleer men aan verteerbaar inkomen toe is. Heeft men een machine gekocht voor f 10.000 en zal die naderhand slechts voor f 15.000 te vervangen zijn, dan mag men zich niet tevreden stellen met gedurende den gebruiksduur f 10.000 af te schrijven, d.w.z. de verbruikte werkeenheden voor f 10.000 in rekening te brengen. Want dan zal men, als de machine vervangen moet worden door een van f 15.000, tot de conclusie komen, dat men zijn productieapparaat *niet* op peil heeft gehouden, doeh als verteerbaar inkomen heeft aangemerkt een bedrag, dat noodig was, om het productieapparaat intact te houden.

Heeft de machine een levensduur van tien jaar en ontdekt men na het 2e jaar, wanneer $2 \times f$ 1.000 is afgeschreven, dat de vervangingswaarde f 15.000 is, dan heeft men er rekening mee te houden, dat alle werkeenheden, de verbruikte, zoewel als de nog aanwezige, hooger in rekening moeten worden gebracht. Dit leidt tot twee maatregelen;

- 1c. een „inhaling” van de te laag in rekening gebrachte, reeds verrichte afschrijvingen, dus met $2 \times f$ 500.—,
- 2c. een verhooging van alle nog komende afschrijvingen van f 1.000 op f 1.500 per jaar.

Het eerste is een direct verlies, dat ontstaat, doordat de economische vervangingsverplichting der verbruikte eenheden, die men oorspronkelijk — en terecht — slechts op $2 \times f$ 1.000 heeft gewaardeerd, thans plotseling tot $2 \times f$ 1.500 is gestegen. Deze verhoogde waarde der vervangingsverplichting is dus op het moment der waardeverandering als een verlies te boeken.

Het tweede vergroot het verlies uit afschrijving voor de nog komende jaren van den gebruiksduur.

Wil de afschrijvingsrekening, die dus betrekking heeft op de vervangingswaarde der verbruikte eenheden, de zuivere tegenhanger vormen van de rekening van het activum, die de oorspronkelijke hoeveelheid werkeenheden omvat, dan zal de boekwaarde van dat activum ook de vervangingswaarde moeten voorstellen. De meerwaarde van de oorspronkelijke hoeveelheid werkeenheden, die aldus tot uitdrukking wordt gebracht, is *geen winst*, want door de prijsstijging van het activum is geen verteerbaar inkomen ontstaan. Immers, het activum is geheel hetzelfde gebleven, levert nog geheel dezelfde diensten als vóór de prijsstijging. Slechts is het geldbedrag, dat in het bedrijf geïnvesteerd is, gestegen. De meerwaarde dient dus op een afzonderlijke rekening te worden geboekt, die een der kapitaalrekeningen van het bedrijf is, en die zou kunnen heeten „Kapitaalacres”. Men versta dien naam goed: men is in werkelijkheid niet rijker geworden; slechts wordt het gelijk gebleven goederenvermogen van het bedrijf door een grooter geldbedrag weergegeven. Hier ziet men duidelijk de uitwerking van het vooropgestelde beginsel.

Ter verheldering en concretiseering van een en ander moge

¹⁾ Hierbij heb ik natuurlijk slechts op het oog prijsveranderingen, die naar haar aard een min of meer blijvend karakter hebben.

ik nu even weergeven de boekingen, waartoe de prijsstijging aanleiding geeft in het reeds genoemde voorbeeld, dat de prijs van een activum met 10-jarigen gebruiksduur na het tweede gebruiksjaar stijgt van f 10.000 tot f 15.000.

Eerste boeking: die der prijsstijging.

Productiemiddelen	f 5.000,—	
aan Kapitaalaceresrekening		f 5.000,—

Tweede boeking:

Verlies en winst $2 \times f$ 500 =	f 1.000,—	
aan Afschrijvingen $2 \times f$ 500 =		f 1.000,—

De afschrijvingsrekening staat nu credit voor f 2.000 + f 1.000 = f 3.000. Zij geeft volkomen weer de economische vervangingsverplichting der verbruikte $2/10$ deel der totaalhoeveelheid werkeenheden van het activum.

De rekening van het activum, staande op f 15.000, geeft aan de totale vervangingswaarde van de werkeenheden, die daarin oorspronkelijk vervat waren, de afschrijvingsrekening geeft weer de vervangingswaarde der reeds verbruikte eenheden; het saldo der beide rekeningen stelt dus voor de nog in het activum aanwezige werkeenheden, opgenomen tegen vervangingswaarde.

De aceresrekening geeft aan, dat in het gelijkgebleven goederenvermogen een grooter bedrag aan geld is geïnvesteerd. Zooals iedere kapitaalrekening haar reflex vindt in de rekeningen van actief, zoo vindt ook deze bijzondere kapitaalrekening zijn weerspiegeling in:

de meerwaarde van de nog in het productiemiddel aanwezige werkeenheden,

plus

de groote hoeveelheid kasmiddelen, die aanwezig zijn, doordat de afgeschreven, verbruikte werkeenheden in rekening gebracht zijn tegen de vervangingswaarde, in plaats van tegen de aanschaffingswaarde.

De beide genoemde boekingen zijn verricht op het moment der prijsstijging. Aan het eind van elk der daarop volgende jaren wordt gemaakt de *derde boeking*:

Verlies en Winst	f 1.500	
aan Afschrijving		f 1.500

Aan het eind van den levensduur van het productiemiddel acquivalet de Afschrijvingsrekening met $10 \times f$ 1.500 juist met de rekening van het activum met f 15.000. Zij kunnen dus tegen elkaar worden weggeboekt. Het vervangende activum, kostende f 15.000, kan worden aangeschaft uit de f 15.000 kasmiddelen, die, ceteris paribus, door de afschrijvingen in het bedrijf zijn teruggebleven.

De aceresrekening blijft credit staan voor f 5.000, omdat immers door het enkele feit der vervanging van het activum voor f 15.000 de in het bedrijf gestoken hoeveelheid geld geen verandering ondergaat.

Het kan gebeuren, dat een productiemiddel, dat betrokken wordt uit een land, welks munt niet tegelijk met de onze deprecieerde, door de deprecie van den gulden in prijs stijgt, maar een ander productiemiddel, betrokken uit een land, welks munt tegelijk met de onze, maar sterker, deprecieerde, in prijs daalt. Daar het ons streven slechts is, om het *gehele* productieapparaat op peil te houden, moet men de prijsdaling van dit laatste productiemiddel compenseeren met de prijsstijging van het eerste, zoodat de aceresrekening slechts credit zal komen te staan voor het saldo, waarmee de vervangingswaarde van het geheel van productiemiddelen ten slotte stijgt.

Het geval, dat de daling van de vervangingswaarde van sommige productiemiddelen de stijging der vervangingswaarde van andere overtreft — waarbij dan evenzeer compensatie plaats

vindt — zal hier niet besproken worden, daar het probleem van de daling der vervangingswaarde een geheel aparte behandeling zou vereischen, die buiten het kader van dit onderwerp valt, aangezien zij niet het gevolg is van de deprecie van de Nederlandse munt.

Nog één omstandigheid moet onder het oog worden gezien. Ook bij de behandeling van de gevolgen der muntdeprecieatie ten aanzien van grondstoffen, hulpstoffen en producten, zal een „Kapitaalaceresrekening” te voorschijn komen, ontstaan doordat door de stijging der vervangingswaarde een grooter geldbedrag zal zijn vastgelegd in deze activa. Natuurlijk kan de bewerker van dit punt aan deze rekening een anderen naam geven. Daar echter in wezen geen verschil bestaat tusschen wel- en niet-duurzame productiemiddelen, zullen de beide aceresrekeningen, hoewel ze voor het overzicht gescheiden in de boeken kunnen voorkomen, toch in wezen als één geheel moeten worden beschouwd, hetgeen o.a. van belang is voor een eventuele compensatie.

J. P. CROIN

MUNTDEPRECIATIE EN PRIJSSTIJGING

De winst in een bepaalde onderneming en de rentabiliteit van een bepaalde bedrijfstak wordt, afgescheiden van verandering in techniek en van interne organisatie, in hoofdzaak bepaald door de volgende drie factoren: de prijsbeweging der kosten-goederen, de prijsbeweging der producten en de grootte van den omzet.

Men spreekt nu wel eens van stijging in het prijs-niveau. Het is echter goed zich wel te realiseeren, dat men hier te doen heeft met een abstractie en wel een voor de oplossing van tal van praktische vraagstukken veelal ontoelaatbare abstractie. In werkelijkheid bestaat er n.l. niet zoiets als een algemeen prijs-niveau, doch zijn er verschillende prijsniveaux, die zich ten opzichte van elkaar bewegen. Keynes heeft daarop met name in zijn „Monetary Reform” de aandacht gevestigd.

Dit neemt niet weg dat er tusschen verschillende prijzen een relatie bestaat en dat veranderingen in een bepaalde prijs-groep zich meestal over een breed vlak voortdragen. De geleidingssnelheid van dergelijke veranderingen is echter in de verschillende prijsgroepen niet dezelfde. Terecht onderscheidde Wagemann¹⁾ tusschen bewegingen, die snel over den geheelen aardbol, voor zoover hij in 't wereldverkeer is opgenomen, voortplanten, z.g.n. mondiaal rijen of dominanten, en de regionaal rijen of plaatselijk gebonden prijzen. Tot de eerste behooren de rentevoet op de geldmarkten, de prijzen van bepaalde grondstoffen en half-fabrikanten; in het algemeen de prijzen van gestandaardiseerde handelsoBJECTEN op de groote markten. De enge conjuncturele samenhang, die we hier constateeren, is het natuurlijk gevolg van de enge verkeersverbondenheid, als gevolg van de intensieve op snelle berichtendienst en uitgebreide transportmogelijkheden berustende arbitrage. Wanneer die verkeersverbondenheid verbroken wordt, b.v. in tijd van oorlog en ten deele ook door handelspolitieke maatregelen, verdwijnt ook het karakter van dominant. Het zijn de dominanten, die zeer snel op schommelingen van de zijde van het aanbod en de vraag reageeren.

Andere prijzen, de z.g.n. regionale rijen, zijn veel sterker aan plaats gebonden. Hiertoe behooren de huren van woningen, de salarissen van beambten, arbeidsloonen en daarnaast ook de kleinhandelsprijzen, niettegenstaande het hier veelal producten

¹⁾ E. Wagemann: Struktur und Rhythmus der Weltwirtschaft.